

KAS IŠPURENO DIRVĄ AMERIKOS NEONACIAMS,

...kurie dabar šiurpina visą pasaulį savo ketinimais įvesti baudžiavą, grįžti prie feodaliųjų santykių, net vergovės, paversti didžiulę multikultūrinę šalį karalyste, o karaliumi paskirti (dar neapsispręsta) D. Trumpą ar ką nors kitą, stovintį už jo nugaros?

Taigi, kas paruošė tą dirvą? Vienareikšmiškai atsakyti nesunku – internetas, socialiniai tinklai, t.y. naujosios technologijos. Būtent tose platformose išdygo ir įsitvirtino įvairios neonacių (*dar vadinamų – alt-right*) grupuotės. Kada tai prasidėjo ir kas prie to prisidėjo labiausiai? Viskas jau aprašyta – belieka sekti kritikų tyrimus.

Alt-right (*sutrumpintai nuo alternatyvioji dešinė*) yra kraštutinių dešiniųjų baltųjų nacionalistų judėjimas. Alt-right, daugiausia internetinis reiškiny, atsiradęs Jungtinėse Valstijose 2000-ųjų pabaigoje, o 2010-ųjų viduryje išpopuliarėjo ir įsitvirtino kitose šalyse. Šis terminas nelabai tiksliai apibrėžtas akademikų, žurnalistų, žiniasklaidos komentatorių, o pačių alt-right narių vartojamas įvairiai. Alt-right apima baltųjų viršenybės šalininkus ir baltuosius nacionalistus, neonacius, neofašistus, antikomunistus, neokonfederatus, Holokausto neigėjus ir kitas kraštutinių dešiniųjų grupes, kurios Jungtinėse Valstijose apibūdinamos kaip *neapykantos grupės*.

Alt right įsitikinimai apibūdinami kaip izoliacionistiniai, protekcionistiniai, antisemitiniai, o baltųjų viršenybės šalininkai tapatinami su neonacizmu, identitarizmu, nativizmu ir islamofobija, antifeminizmu, mizoginija ir homofobija, dešiniųjų populizmu bei neoreakcionariniu judėjimu. Judėjimo koncepcija siejama su keliomis grupėmis, įskaitant Amerikos nacionalistus, paleokonservatorius, anarchokapitalistus, nacionalinius anarchistus, paleolibertarianus, krikščionių fundamentalistus, neomonarchistus, vyrų teisių judėjimo šalininkus ir Donaldo Trumpo prezidento rinkimų kampanijos šalininkus.

Pagrindinės platformos komunikacijai ir mainams su alt-right idėjomis yra vaizdų lentos, interneto forumai ir portalai, tokie kaip „4chan“ ir „8chan“, kur *anoniminiai vartotojai* skelbia interneto memus politinėmis temomis. Alt-right taip pat plačiai naudojasi socialine žiniasklaida, tokia kaip „Twitter“ ir naujienų

portalai („Breitbart News“) savo idėjoms skleisti. Dažnos alt-right įrašų temos apėmė Donaldo Trumpo rinkimų kampaniją, taip pat imigracijos, daugiakultūriškumo ir politinio korektiškumo kritiką.¹

Kaip ir visi neapykantos dariniai alt-right pasižymėjo smurto propaganda ir smurto aktų vykdymu. Remiantis 2018 m. paskelbta Pietų skurdo teisės centro ataskaita, nuo 2014 m. įvyko per 13 išpuolių, kuriuos rengė alt-right paveikti asmenys, kurių metu žuvo arba buvo sužeista daugiau nei 100 žmonių. Politologai ir politiniai lyderiai pasiūlė alt-right priskirti teroristiniam arba ekstremistiniam judėjimui. Tačiau tas judėjimas plito ir niekas nesugebėjo jo sustabdyti: kažkam jis buvo reikalingas. Kam? Pirmiausia politikams ir...dar kai kam.

Antai, amerikiečių baltasis nacionalistas Richardas B. Spenceris 2010 m. įkūrė internetinį žurnalą „The Alternative Right“. Jo „alternatyviajai dešinei“ įtakos turėjo ankstesnės Amerikos baltojo nacionalizmo formos, tokios kaip paleokonservatizmas, Tamsioji Apšvieta ir „Nouvelle Droite“. Jo terminas buvo sutrumpintas iki „alt-right“ ir išpopuliarintas kraštutinių dešiniųjų narių internetinio forumo 4chan politikos lentoje. Jis buvo siejamas su kitomis baltųjų nacionalistų svetainėmis ir grupėmis, įskaitant **Andrew Anglino** „Daily Stormer“, **Brado Griffino** „Occidental Dissent“ ir **Matthew Heimbacho** „Traditionalist Worker Party“. 2015 m. tos idėjos ypač išplito per **Steve'o Bannono** „Breitbart News“ veiklą siekiant alt-right paramos **Donaldo Trumpo prezidento rinkimų kampanijai**. Teigiama, kad išrinktas Trumpas vėliau atsitraukė nuo šio judėjimo.

Alt-right judėjimas tarptautiniu mastu propaguoja pseudomokslinę biologinio rasizmo idėją, tapatybės politiką, palankią europiečiams amerikiečiams ir baltiesiems žmonėms. Iš prigimties antiegalitarinis, jis atmeta liberalų demokratinį JAV valdymo pagrindą ir priešinasi tiek konservatyviems, tiek liberaliems šalies politinės srovės sparnams. **Daugelis jo narių siekia paversti JAV baltųjų separatistine etnovalstybe**. Kai kurie alt-right'ai yra antisemitiški, propaguoja sąmokslų teorijas apie žydų pavojų baltiesiems, nors kiti alt-right'ai daugumą žydų laiko baltosios rasės nariais. Alt-right'ai yra antifeministiniai ir islamofobiški. **Jo nariai atmeta Amerikos demokratinį idealą, kad visi turėtų būti lygūs prieš įstatymą, nepaisant jų įsitikinimų, lyties, etninės kilmės ar rasės.**

Encyclopædia Britannica apibrėžė alt-right kaip „laisvą palyginti jaunų baltųjų nacionalistų, kraštutinių libertarų ir neonacių asociaciją“, kuri „daugiausia aktyviai veikė internete“. Alt-right – tai „kraštutinių dešiniųjų ideologijų grupių ir asmenų rinkinys, kurių pagrindinis įsitikinimas yra tas, kad „baltųjų tapatybę“ puola daugiakultūros jėgos, naudodamos „politinį korektiškumą“ ir „socialinį teisingumą“, siekdamos pakenkti baltiesiems žmonėms ir „jų“ civilizacijai“.

„The New York Times“ žurnalistai Aishvarya Kavi ir Alanas Feueris apibrėžė kraštutinę dešinę kaip „laisvai susipynusią rasistų, mizoginistų ir islamofobų grupę, kuri išgarsėjo maždaug **per pirmąją pono Trumpo kampaniją**“.

Alt-right ideologiniai pirmtakai.

Baltųjų viršenybės idėja dominavo JAV politiniame diskurse visą XIX a. ir XX a. pradžią. Po Antrojo pasaulinio karo ji buvo vis labiau atmetama ir nustumiamą į kraštutinių dešiniųjų šalies politiniame spektre grupę. Kraštutinių dešiniųjų grupės, palaikančios tokias idėjas, tokios kaip George'o Lincolno Rockwello Amerikos nacių partija ir Williamo Lutherio Pierce'o Nacionalinis aljansas, liko marginalizuotos.

Amerikiečių baltųjų nacionalistų ideologas **Jaredas Tayloras** tapo gerbiama figūra tarp alt-right'ų; jo vadovaujamos „American Renaissance“ grupės organizuotuose renginiuose dalyvavo daug alt-right'ų narių.

2000-aisiais, vadovaujant respublikonui George'ui W. Bushui, baltųjų nacionalistų judėjimas daugiausia dėmesio skyrė konservatorių, o ne liberalų kritikai, kaltindamas juos baltųjų amerikiečių išdavyste. Tuo laikotarpiu jie vis dažniau rėmėsi sąmokslų teorijomis, kurias nuo 1990-ųjų kūrė patriotų judėjimas; internete baltųjų nacionalistų ir patriotų judėjimai vis labiau suartėjo.

Kai 2008 m. prezidentu buvo išrinktas Demokratų partijos kandidatas Barackas Obama, tapęs pirmuoju juodaodžiu šalies prezidentu, – įvairių dešiniųjų judėjimų, įskaitant baltųjų viršenybės šalininkų, patriotų pasaulėžiūra dar labiau suartėjo, iš dalies dėl bendro rasinio priešiško Obamai.

Daugelis vyresniųjų alt-right aktyvistų anksčiau laikė save libertarais, o dešiniųjų libertarų teoretikas **Murray Rothbardas** buvo minimas kaip ypatingas ryšys tarp šių dviejų judėjimų dėl savo tvirto antiegalitarizmo ir palaikymo idėjoms apie skirtingą IQ lygį tarp rasinių grupių. 10-ajame dešimtmetyje egzistavo „alt-right“ „Usenet“ grupės, kurias sudarė kraštutiniai libertarai, anarchokapitalistai ir

amerikiečių rašytojos bei filosofės **Ayn Rand** gerbėjai, kurie pasisakė už valstybės panaikinimą privačios nuosavybės ir rinkų naudai. 2008 m. lapkritį paleokonservatyvus ideologas ir akademikas **Paulas Gottfriedas** skaitė pranešimą savo H. L. Menckeno klube Baltimorėje. Nors pranešimas buvo pavadintas „Alternatyviosios dešinės nuosmukis ir iškilimas“, jame nebuvo pačios frazės „alternatyvioji dešinė“. Gottfriedas pastebėjo, kad paleokonservatorių judėjimui silpstant, kyla nauja jaunų dešiniųjų pažiūrų grupė, kuri užima jo vietą ir meta iššūkį neokonservatyviai ideologijai, tuo metu dominavusiai Respublikonų partijoje ir platesniame JAV konservatorių judėjime. **Richardas B. Spenceris** teigė, kad jis sugalvojo terminą „alternatyvioji dešinė“ 2008 m.

Vienas iš tų, kurie pritarė Gottfriedo idėjai, buvo kolega paleokonservatorius **Richardas B. Spenceris**. Gimęs 1978 m. pasiturinčioje šeimoje ir užaugęs Dalase, Teksase, Spenceris metė doktorantūros programą Djuko universitete, kad pradėtų dirbti žurnale „The American Conservative“. Vėlesniais metais „alternatyvioji dešinė“ vis labiau buvo siejama su baltųjų nacionalizmu, Gottfriedas nuo jos atsiribojo. Kai žurnalas „The American Conservative“ atleido Spencerį, 2008 m. jis tapo **Taki Theodoracopulos dešiniųjų pažiūrų svetainės „Taki's Magazine“** generaliniu direktoriumi. Iš pradžių svetainėje daugiausia rašė paleokonservatoriai ir dešinieji libertarai, tačiau Spencerio valdymo metu vietos atsirado ir baltiesiems nacionalistams, tokiems kaip Tayloras. 2009 m. Spenceris baltojo nacionalisto **Kevino DeAnnos** straipsnio pavadinime pavartojo terminą „alternatyvioji dešinė“. **Iki 2010 m. Spenceris visiškai perėjo nuo paleokonservatizmo prie baltojo nacionalizmo**, nors įvairūs vėlesni spaudos šaltiniai jį vadino baltųjų viršenybės šalininku. Palikęs žurnalą „Taki's Magazine“, 2010 m. Spenceris įkūrė internetinį žurnalą „The Alternative Right“. Spenceris pažymėjo, kad **tai buvo pirmasis Alt-Right judėjimo atsiskleidimo etapas**“. AlternativeRight.com daugiausia sudarė trumpi esė, apimantys įvairius politinius ir kultūrinius klausimus. Daugelis jų atspindėjo prancūzų „Nouvelle Droite“ įtaką, nors ši mažėjo augant alt-right judėjimui. **2011 m. Spenceris tapo baltųjų nacionalistų Nacionalinės politikos instituto vadovu** ir įkūrė žurnalą „**Radix**“, kad skleistų savo pažiūras. 2012 m. jis pasitraukė iš AlternativeRight svetainės ir 2013 m. gruodį ją pašalino. Tais metais Spenceris reiškė dvilypumą dėl „alternatyviosios dešinės“ etiketės – jis pageidavo būti vadinamas „**identitaristu**“. „Alternatyviosios dešinės“ etiketė sutrumpėjo iki „alt-right“ siekiant akcentuoti viešuosius ryšius, leidžiant baltiesiems nacionalistams

sušvelninti savo įvaizdį ir pritraukti naujokų iš konservatorių flango. Daugelis baltųjų nacionalistų griebėsi šio termino, norėdami išvengti neigiamų termino „baltasis nacionalizmas“ konotacijų. **Spenceris manė, kad tuo metu „alt-right“ tapo „baltųjų tapatybės politikos vėliava“.**

Pasak Hawley, **alt-right buvo „internetinių trolių kultūros išauga“**, o Hermansson ir kt. pastebėjo, kad **„internetinės antagonistinės bendruomenės“** buvo labai svarbios alt-right, kaip atskiro judėjimo, formavimuisi.

Žymūs alt-right propaguotojai buvo Spenceris, „Vox Day“ ir Brittany Pettibone. Ankstesni baltieji nacionalistų mąstytojai taip pat buvo apibūdinami kaip alt-right mąstytojai, tarp jų Tayloras, MacDonaldas, o kiti žymūs alt-right šalininkai buvo Bradas Griffinas, neo-Konfederacijos Pietų lygos narys, įkūręs tinklaraštį „Occidental Dissent“, Matthew Heimbachas, 2013 m. įkūręs Tradicionalistų jaunimo tinklą, ir Andrew Anglinas, 2013 m. paleidęs svetainę „Daily Stormer“, pavadintą nacistinėje Vokietijoje veikusio laikraščio „Der Stürmer“ vardu. Anglinas „Daily Stormer“ pavadino „lankomiausia pasaulyje alt-right svetaine“. Nors kai kurios su alt-right pažiūromis susijusios svetainės, tokios kaip „The Daily Stormer“ ir „Traditionalist Youth Network“, perėmė neonacistinę poziciją, kitos, tokios kaip „Occidental Dissent“, „The Unz Review“, „Vox Populi“ ir „Chateau Heartiste“, perėmė mažiau ekstremalią baltojo nacionalizmo formą.

Daug plačiau nei šios alt-right buvo žinomos **„Breitbart News“** svetainė, kuri nuo 2016 iki 2018 m. sulaukdavo daugiau nei 10 milijonų unikalių lankytojų per mėnesį. Tai konservatoriaus Andrew Breitbarto 2005 m. įkurta svetainė, kuri **2012 m. perėjo Steve'o Bannono rankas**. Kaip dešinysis nacionalistas ir populistas, Bannonas buvo priešiškas vyraujančiam konservatizmui, neskatino baltojo nacionalizmo, o nuo pagrindinės konservatyviosios spaudos skyrėsi labiau tonu nei turiniu. **Alt-right pažiūrų atstovai „Breitbart“ pavadino „alt-lite“**. „Breitbart News“, vadovaujant „alt-lite“ atstovui Steve'ui Bannonui, išplėtojo ir išpopuliarino alt-right idėjas; ypač didelę įtaką turėjo Milo Yiannopouloso straipsniai. 2016 m. liepą Bannonas teigė, kad „Breitbart“ tapo „alt-right“ platforma, o žurnalistas Mike'as Wendlingas „Breitbart“ pavadino „pagrindiniu alt-right idėjų populiariosios žiniasklaidos stiprintuvu“.

2016 m. kovo mėn. rašytojai **Allum Bokhari ir Milo Yiannopoulos** žurnale „Breitbart“ paskelbė straipsnį, kuriame aptarė alt-right judėjimą. Jie sumenkino kraštutinius jo elementus ir gynė jo kontrkultūrinę vertę. Bokhari ir

Yiannopoulos straipsnis vėliau buvo plačiai cituojamas pagrindinėse spaudos linijose, o Hawley jį apibūdino kaip „iki šiol simpatiškesnį judėjimo vaizdavimą, pasirodžiusį pagrindinėje žiniasklaidos priemonėje“. Daugelis alt-right'ų neigiamai reagavo į Bokhari ir Yiannopoulos straipsnį. „The Daily Stormer“ jį pavadino „išsigimusio homoseksualo ir etninio mišrūno produktu“.

2016 m. priartėjo Donaldo Trumpo prezidento rinkimų kampanija. Alt-right daugiausia palaikė Donaldo Trumpo kandidatūrą į prezidentus, nors jis ir atsiribojo nuo judėjimo. Milijardierius verslininkas Donaldas Trumpas paskelbęs apie planus siekti respublikonų kandidato prezidento rinkimuose, pritraukė alt-right'ų, taip pat platesnės baltųjų nacionalistų, neonacių, KKK grupių ir Patriotų judėjimo susidomėjimą. Trumpo kampanija įkvėpė alt-right'us ir suteikė jiems galimybę pasiekti platesnę auditoriją. Niewertas pastebėjo, kad „Trumpas buvo vartai į alt-right'us“, daugelis žmonių apie judėjimą sužinojo domėdamiesi Trumpu.

Ideologiškai alt-right'ai liko „toli Trumpo dešinėje“, o pats Trumpas menkai suprato šį judėjimą. Daugelis alt-right'ų pripažino, kad Trumpas nepritaria jų baltųjų nacionalizmui ir nepasieks visų norimų pokyčių, bet vis dėlto jie pritarė jo griežtam požiūriui į imigraciją, raginimams uždrausti musulmonams atvykti į JAV ir pastatyti sieną palei sieną su Meksika, kad būtų pažabota nelegali imigracija. Jie buvo dėkingi, kad jis pakreipė nacionalinį pokalbį į dešinę, ir kad jis parodė, jog įmanoma mesti iššūkį pagrindiniam konservatorių judėjimui iš dešinės. Griffinas paragino alt-right'us „prisijungti prie Trumpo kampanijos... nuversti nekenčiamą konservatyvų isteblišmentą“. Nedidelė alt-right'ų mažuma buvo prieš Trumpo rėmimą. Vis dėlto, **2016 m. rugpjūčio mėn. Trumpas paskyrė būtent Bannoną vadovauti savo rinkimų kampanijai.** Kandidatė į prezidentus Hillary Clinton tuoj pat išplatino Bannon teiginį, kad „Breitbart“ yra „alt-right platforma“, apibūdindama judėjimą kaip „kylančią rasistinę ideologiją“ ir perspėdama, kad „pakraštinis elementas faktiškai užvaldė Respublikonų partiją“.

Kai Trumpas lapkritį laimėjo rinkimus, kraštutinių dešiniųjų reakcija buvo triumfuojanti. Anglinas pareiškė: „Nesuklyskite: mes tai padarėme. Jei ne mes, tai nebūtų buvę įmanoma“. Spenceris tviteryje parašė: „Kraštutiniai dešinieji paskelbti nugalėtojais...Dabar mes esame isteblišmentas“. Kraštutinių dešiniųjų šalininkai palaikė Trumpo sprendimą paskirti Bannoną jo vyriausioju strategu, o Jeffą Sessionsą – generaliniu prokuroru.

Po Trumpo išrinkimo Wendlingas teigė, kad **Trumpo išrinkimas žymi alt-right judėjimo „pabaigos pradžia“**, ir nuo to momento judėjimo augimas sustojo. Švęsdamas Trumpo pergalę, Spenceris lapkričio mėnesį Vašingtone surengė susitikimą, kuriame pareiškė manantis, kad jį sieja **„psichinis ryšys, gilesnis ryšys su Donaldu Trumpu, kokio mes tiesiog neturime su dauguma respublikonų“**. Konferenciją jis baigė paskelbdamas: „Šlovė Trumpui! Šlovė mūsų žmonėms! Šlovė pergalei!“, į ką įvairūs dalyviai atsakė nacistiniais sveikinimais ir skandavimais.

Vėliau tą patį mėnesį Trumpo buvo paklausta apie alt-right judėjimą interviu „The New York Times“. Jis atsakė: „Nenoriu kurstyti grupės ir nepritariu jos nariams“. Šis atmetimas supykde daugelį alt-right'ų. Hawley pažymėjo, kad alt-right'ų įtaka Trumpo administracijai buvo „nereikšminga“. Tačiau spaudos šaltiniai teigė, kad keli paskyrimai Trumpo administracijoje buvo susiję su alt-right, įskaitant vyresnįjį prezidento patarėją Stepheną Millerį, nacionalinio saugumo patarėją Michaelą Flynną, prezidento padėjėjo pavaduotoją Sebastianą Gorką, specialiąją prezidento padėjėją Julia Hahn ir kalbų rašytoją Darreną Beattie.

2016 m. „Twitter“ pradėjo uždaryti alt-right paskyras, kurios skelbė įžeidinėjimus ar priekabiavimus. Tarp uždarytų buvo Spencerio ir jo NPI paskyros. 2017 m. vasarį „Reddit“ uždarė subredditą „r/altright“, kai buvo nustatyta, kad jo dalyviai pažeidė politiką, draudžiančią doksavimą. Po to, 2018 m. balandžio mėn., „Facebook“ uždarė Spencerio puslapius savo platformoje. 2017 m. sausį Spenceris paleido naują svetainę „Altright.com“.

2017 m. rugpjūtį Šarlotsvilyje, Virdžinijoje, įvyko „Unite the Right“ mitingas, kuriame dalyvavo kraštutinių dešiniųjų judėjimų nariai ir kiti kraštutinių dešiniųjų judėjimai. Daugelis kraštutinių dešiniųjų judėjimų atstovų manė, kad mitingas žymės lūžio tašką jų judėjimo transformacijoje iš internetinio reiškinių į gatvės judėjimą. Mitinge įvyko įvairių smurtinių veiksmų. Demonstrantai užpuolė afroamerikietį DeAndre Harrisą, o Richardas W. Prestonas, Merilande įsikūrusios Konfederacijos Ku Klukso Klano Baltųjų riterių organizacijos imperatoriškasis burtininkas, paleido ginklą į kontrprotestuotojus. Vienas mitingo dalyvis, 20 metų vyras iš Ohajo, vardu Jamesas Alexas Fieldsas jaunesnysis, savo automobiliu rėžėsi į kontrprotestuotojus, nužudydamas 32 metų Heather D. Heyer ir sužeisdamas dar 35 žmones. Nors Spenceris pasmerkė žmogžudystę, kiti alt-right'ai ją šventė.

Trumpas teigė, kad Šarlotsvilio protestuose „abiejose pusėse buvo labai puikių žmonių“, teigdamas, kad tai, ką jis pavadino „šaltaisiais kairiaisiais“, yra iš dalies atsakingi už smurtą. Spenceris pareiškė, kad jis „labai didžiuojasi“ prezidentu už šiuos komentarus. Kritikos dėl jo komentarų metu Trumpas pridūrė savo nuomonę, kad „rasizmas yra blogis“ ir kad „tie, kurie smurtauja jo vardu, yra nusikaltėliai ir banditai“.

Nuo alt-right atsiribojo „Breitbart“ ir Yiannopoulos, kuris tvirtino, kad su Spenceriu „nieko bendro neturi“. 2017 ir 2018 metais kraštutinių dešiniųjų judėjimas smarkiai susilpnėjo. Tam įtakos turėjo kelios priežastys, įskaitant neigiamą reakciją į mitingą „Unite the Right“. Tačiau atsirado kitos neonacių grupės, kurios rengė smurtinius aktus.

2020 m. už Jungtinių Valstijų ribų buvo įkurta keletas alt-right organizacijų, įskaitant Australijos nacionalinį socialistų tinklą ir Kanados „Diagolon“ grupę. „Diagolon“ 2022 m. dalyvavo Kanados konvojaus proteste. 2024 m. Kanados alt-right organizaciją „Second Sons“ įkūrė Kanados podkasteris ir karo veteranas Jeremy MacKenzie, tas pats asmuo, kuris įkūrė „Diagolon“. 2024 m. lapkričio 16 d., praėjus 11 dienų po to, kai Trumpas buvo perrinktas prezidentu, alt-right neonacių grupė „Hate Club 1488“ žygiavo per Kolumbą, Ohajo valstijoje, o kelios grupės surengė demonstraciją pakelėse Dekature, Alabamos valstijoje. Amerikiečių žurnalas „Wired“ surinko visus praneštus panašių neonacių demonstracijų atvejus ir nustatė, kad alt-right neonacių mitingai augo. Pagrindinis alt-right judėjimo susiskaldymas yra tarp tų, kurie aiškiai palaiko neonacistinę ir baltųjų viršenybės šalininkų pozicijas, ir tų baltųjų nacionalistų, kurie pateikia nuosaikesnį įvaizdį.

Alt-right yra baltųjų nacionalistinis judėjimas, iš esmės susijęs su baltųjų tapatybe. Į visus politinius klausimus jie žiūri rasės kontekste. Spenceris alt-right apibūdino kaip „tapatybės politiką baltiesiems amerikiečiams ir europiečiams visame pasaulyje“, o alt-right atstovas Gregas Johnsonas iš „CounterCurrents Publishing“ teigė, kad „Alternatyvioji dešinė reiškia baltųjų nacionalizmą“. Ne visi alt-right atstovai aktyviai vartoja terminą „baltųjų nacionalistai“; Spenceris yra vienas iš tų, kurie mieliau save vadina „tapatybės šalininkais“. Mainas apibūdino alt-right kaip propaguojančius „baltųjų rasizmą“, o Hawley komentavo, kad alt-right „iš esmės yra rasistinis judėjimas“.

Atmesdami idėją, kad rasė yra sociokultūrinis konstruktas, alt-right propaguoja mokslinį rasizmą, teigdami, kad rasinės kategorijos atskiria biologiškai skirtingas grupes. Šį įsitikinimą jie vadina „rasiniu realizmu“. Tarp alt-right'ų pasikartojanti tendencija yra suskirstyti šias rases į hierarchiją pagal suvokiamą intelekto koeficientą (IQ). Šioje hierarchijoje viršuje yra azijiečiai ir aškenazių žydai, po jų seka ne žydų kilmės baltaodžiai, tada arabai ir galiausiai juodaodžiai afrikiečiai.

Išanalizavę alt-right'ų įrašus internete, politologai Joe Phillipsas ir Josephas Yi pastebėjo, kad pagrindinė tema yra įsitikinimas, jog baltieji žmonės yra aukos ir kad baltieji amerikiečiai buvo diskriminuojami dėl vyriausybės politikos, dėl palaikymo nebaltojų grupėms, dėl pagalbos nelegaliems imigrantams ir dėl Kristupo Kolumbo bei Amerikos Konfederacijos Valstijų menkinimo.

Alt-right'ai paprastai yra baltųjų separatistai, jų nariai trokšta autonomijos savo baltųjų bendruomenėse. Kai kurie įsivaizduoja Jungtinių Valstijų padalijimą į kelias valstijas, kurių kiekvienoje gyventų skirtinga etninė ar rasinė grupė, iš kurių viena ar kelios atstovautų baltosioms etninėms valstybėms. Rašydamas „Pacific Standard“, žurnalistas Jaredas Kelleris komentavo, kad šis nepriklausomos etnovalstybės troškimas yra panašus į anarchofašistines idėjas, kurias propagavo Britų nacionalinis anarchistų judėjimas.

Kai kurie alt-right'ai mėgsta fantazuoti tuščioje vietoje: drįsta propaguoti bendrą baltųjų imperiją, apimančią Europą ir Šiaurės Ameriką. Spenceris norėjo, jog jo baltųjų etninė valstybė Šiaurės Amerikoje galiausiai taptų „globalios imperijos“, kuri galėtų suteikti „tėvynę visiems baltiesiems žmonėms“, dalimi, išplėsdama savo teritoriją į Artimuosius Rytus, užkariaudama Stambulą, kuris, jo žodžiais tariant, buvo „toks giliai simbolinis miestas. Jo susigrąžinimas būtų pareiškimas pasauliui“. Tuo alt-right'ų fantazijos nesibaigia. Ir dar daug ką galima būtų paminėti. Fantazijos fantazijomis, o realybėje tik tušti žodžiai, daug puikybės ir noro pasirodyti dar „patriotiškesniais“ už kitus patriotus. Pavyzdžiui, gana žymus alt-right ideologas Bradas Griffinas teigė: „Alt-right save pristato kaip naują, elegantišką iššūkį vyraujančiam konservatizmui ir libertarizmui...Alt-right buvo sukurta siekiant pritraukti jaunesnę auditoriją, kuri atmeta kairę, bet taip pat netelpa į ankštą ar banalią dešinę“. Alt-right mažai dėmesio skiria ekonominiams klausimams. Skirtingai nuo pagrindinių JAV konservatorių, alt-rightai nėra linkę palaikyti laissez-faire ekonomikos ir dauguma, regis, **remia prezidento Trumpo protekcionistines ekonomines priemones.**

Nenuostabu tad, kad **alt-right dažnai palankiai vertina Rusijos prezidentą Vladimirą Putiną**, laikydami jį stipriu, nacionalistiniu baltuoju lyderiu, ginančiu savo šalį tiek nuo radikalaus islamo, tiek nuo Vakarų liberalizmo. Spenceris gyrė Putino Rusiją kaip „galingiausią baltąją jėgą pasaulyje“, o žymus alt-right veikėjas Matthew Heimbachas Putiną pavadino „laisvojo pasaulio lyderiu“. Nors Šaltojo karo metu Amerikos dešinieji dažnai Sovietų Sąjungą laikė pagrindine grėsme JAV, ryšiai tarp Amerikos kraštutinių dešiniųjų ir Rusijos sustiprėjo 2000-aisiais, kai šalyje lankėsi žymūs kraštutinių dešiniųjų aktyvistai, tokie kaip Davidas Duke'as. Pastarasis Rusiją apibūdino kaip „raktą į baltųjų išlikimą“. Kraštutinių dešiniųjų pažiūrų Rusijos politinis teoretikas Aleksandras Duginas taip pat teigiamai vertinamas alt-right veikėjų. Duginas rašė Spencerio interneto svetainėms. Daugelis alt-right'ų taip pat laiko (laikė !!!) Sirijos prezidentą Basharą al-Assadą didvyriška asmenybe, pasipriešinusia sukilėlių grupuotėms Sirijos pilietiniame kare.

Alt-right'ų požiūris į moteris.

Palaikydama labiau patriarchalinę visuomenę, alt-right'ai yra antifeministiniai. Skirtingai nuo daugelio JAV konservatorių, alt-right'ai neargumentuoja savo antifeministinės pozicijos tradicinėmis krikščioniškomis perspektyvomis. Vietoj to, alt-right'ai teigia, kad jie yra įsišakniję į tai, ką jie vadina „sekso realizmu“, teigdami, kad dėl savo biologinių skirtumų vyrai ir moterys tinka skirtingoms užduotims visuomenėje. Lyonsas komentavo, kad alt-right'ai buvo mizoginiški ir pristatė moteris kaip neracionalias ir kerštingas. „The Daily Stormer“ uždraudė moteris bendradarbiauti ir paragino sumažinti moterų dalyvavimą baltųjų nacionalistų judėjime, sukeldamas pasipiktinimą iš įvairių baltųjų nacionalistų moterų.

Alt-right judėjimas susikerta su manosfera – internetine antifeministine subkultūra, įskaitant vyrų teisių judėjimą, kuris mano, kad Vakarų visuomenėje vyrai patiria didesnę spaudą nei moterys. Jų požiūriu feminizmas pakenkė ir išsekino vyrus, ir mano, kad vyrai turėtų agresyviai iš naujo įtvirtinti savo vyriškumą, kad netaptų „beta vyrais“ arba „patiniais“. O kai kurie alt-right veikėjai atsiribojo nuo manosferos ir jos šalininkų. Gregas Johnsonas iš „Counter-Currents Publishing“ laikėsi nuomonės, kad „manosfera moraliai gadina vyrus“, nes ji neskatina „tradicinių ir biologiškai pagrįstų seksualinių normų atgimimo“. Alt-right'ai homoseksualumu ir abortais domisi kur kas mažiau nei JAV konservatorių judėjimas, o alt-right'ai į šias temas žiūri skirtingai.

Požiūris į religiją

Alt-right yra iš esmės pasaulietinė judėjimo dalis. **Daugelis jos narių yra ateistai, arba labai skeptiškai vertina organizuotą religiją ir Dievą.** Kai kurie alt-right atstovai save laiko krikščionimis. Judėjime taip pat yra asmenų, kurie netiki krikščionišku mokymu, bet save laiko kultūriniais krikščionimis, žavisi Vakarų visuomenės krikščioniškuoju paveldu. Kiti alt-right atstovai visiškai priešinasi krikščionybei, kritikuodami ją dėl žydiškų šaknų, už tai, kad tai universali religija, siekianti peržengti rasių ribas, ir už tai, kad skatina tai, ką jie laiko „vergų morale“. Kai kurie elementai išpažįsta šiuolaikinę pagonybę. Baltieji evangelikų lyderiai, priklausantys Pietų Baptistų bažnyčiai, supykė kraštutinių dešiniųjų judėjimą, išreikšdami paramą į JAV atvykstantiems pabėgėliams, ragindami imtis priemonių padėti nelegaliems migrantams įgyti legalų statusą ir ragindami narius nedemonstruoti Konfederacijos kovos vėliavos. Nepaisant to, kraštutinių dešiniųjų priešiskumas krikščionybei laikui bėgant sumažėjo, daugelis kraštutinių dešiniųjų komentatorių save laiko krikščionimis, tačiau atmeta pagrindinę krikščioniškąją politiką ir daugumą pagrindinių krikščionių religinių lyderių, ypač popiežių Pranciškų.

Keletas spaudos šaltinių susiejo kraštutinius dešiniuosius su islamofobija, o Wendlingas teigė, kad kraštutinių dešiniųjų judėjimo šalininkai islamą laiko esmine grėsme Vakarų visuomenei. Hawley išreiškė nuomonę, kad „ironiška, bet kraštutinių dešiniųjų pažiūrų žmonės yra mažiau islamofobiški nei daugelis pagrindinių konservatorių“. Jis pastebėjo, kad daugelis JAV konservatorių kritikavo musulmonų migraciją į Jungtines Valstijas, nes islamą laikė grėsme laisvei.

Alt right struktūra

Alt right grupės gyvena, verbuoja ir koordinuoja (taigi ir vystosi) internete. Ir iš to, ką jau matome, jos tai daro beveik lygiai taip pat, kaip vystosi ir koordinuoja ISIS remiančios grupės, tačiau „Facebook“ iki šiol neskuba jų uždaryti.

Akademikas Timothy J. Mainas apibūdino ją kaip „ideologinį judėjimą“, labiau suinteresuotą savo idėjų skleidimu, o ne veikimu kaip socialinis judėjimas ar politinė partija, o pasak Hawley, alt right buvo „neorganizuota minia, kuri iš esmės pritaria daugeliui tikslų ir įsitikinimų“. Alt right nėra organizuotas judėjimas ir neturi jokių oficialių institucijų ar vadovaujančio elito. Tai daugiausia internetinis reiškiny, kuriam trūksta spausdintų laikraščių ir jis mažai

veikia radijuje ar televizijoje. Pasak Hawley, būtent judėjimo sėkmė naudojant internetą leido jam „viršyti savo svorį politinėje arenoje“. Judėjimo internetinė struktūra turėjo stipriųjų pusių, nes leido nariams anonimiškai internete sakyti dalykus, kurių jie nebūtų norėję sakyti gatvėje ar bet kurioje kitoje viešojoje vietoje. Oficialios organizacijos nebuvimas taip pat reiškė, kad niekas negalėjo būti pašalintas iš alt-right'ų judėjimo. Alt-right'ų veikla internete leidžia jų nariams veikti anonimiškai, o norėdami dalyvauti renginiuose, jie dažnai turi atskleisti savo nuomonę žurnalistams ir protestuotojams, todėl padidėja tikimybė, kad jų nuomonė taps viešai žinoma. JAV kraštutinių dešiniųjų pažiūrų atstovai taip pat siekė užmegzti ryšius su kitomis kraštutinių dešiniųjų ir baltųjų nacionalistų grupėmis kitur pasaulyje. Pavyzdžiui, Heimbachas kreipėsi į Graikijoje ir Vokietijos nacionalistus. JAV gyvenantys kraštutinių dešiniųjų pažiūrų atstovai naudojo socialiniais tinklais, kad paskatintų remti partiją „Alternatyva Vokietijai“ 2017 m. federaliniuose rinkimuose šalyje.

Priekabiavimo taktika

Wendlingas pažymėjo, kad politiniais tikslais vykdomos įžeidinėjimo kampanijos yra „klasikinė alt-right'o taktika“, o Hawley alt-right'ą pavadino „platesnės interneto trolių kultūros dalimi“. **Šis trolinimas prisidėjo prie rasinės nesantaikos kurstymo** ir atkreipė spaudos dėmesį į judėjimą. Dažniausiai taikiniai buvo žydų žurnalistai, konservatyvūs žurnalistai ir įžymybės, viešai kritikavusios Trumpą. Toks priekabiavimas paprastai būdavo spontaniškas, o ne iš anksto suplanuotas, tačiau įvairiais atvejais daugelis alt-right'o trolių prisidėjo prie jų. Sukritikavęs Trumpą ir alt-right'us, konservatyvus žurnalistas Davidas A. Frenchas, kuris yra baltaodis, sulaukė daug užgauliojimų, susijusių su jo baltaode žmona ir įvaikinta juodaode dukra. Alt-right'ų troliai siuntė jam jo dukters dujų kameroje nuotraukas ir ne kartą tvirtino, kad jam patinka stebėti, kaip jo žmona mylisi su „juodaodžiais elniais“.

Geografinis pasiskirstymas

Dėl alt-right judėjimo anoniminio ir decentralizuoto pobūdžio sunku nustatyti, kiek asmenų jame dalyvauja arba kokie yra šios narystės demografiniai požymiai. Judėjimo nariai daugiausia yra Jungtinėse Valstijose, tačiau dalyvių yra ir kitose anglakalbėse šalyse, tokiose kaip Kanada, Didžioji Britanija ir Australija, taip pat ir kai kuriose kontinentinės Europos dalyse. Pripažindami,

kad JAV yra „centrinė“ alt-right judėjimo dalis, Hermanssonas ir kt. pabrėžė, kad tai yra „tarptautinis reiškinys“.

Statistika

Alt-right judėjimo atstovai pateikė savo nuomonę apie jo narių skaičių. 2016 m. Anglin manė, kad judėjimo „vieninga rinkėjų apygarda“ siekia nuo 4 iki 6 milijonų žmonių, o Griffin manė, kad pagrindinė jo narių dalis siekia šimtus tūkstančių, o palaikančių žmonių skaičius yra didesnis. Mainas nustatė, kad nuo 2016 m. rugsėjo iki 2018 m. vasario alt-right svetainės sulaukdavo vidutiniškai 1,1 mln. unikalių lankytojų per mėnesį, palyginti su 46,9 mln. unikalių lankytojų platesnėse dešiniųjų pažiūrų svetainėse ir 94,3 mln. unikalių lankytojų kairiųjų pažiūrų svetainėse. Jis alt-right dydį įvertino kaip „minimalią [sic]“. Thomas Mainas, remdamasis interneto srautu, apskaičiavo, kad alt-right svetainės, išskyrus „Breitbart News“, turi skaitytojų auditoriją, prilygstančią mažiems žurnalams, tokiems kaip „Commentary“ ar „Dissent“.

2017 m., po automobilio išpuolio Šarlotsvilyje, ABC News/Washington Post apklausa parodė, kad 10 % visų amerikiečių remia alt-right. Savo 2020 m. atliktame tyrime šiuo klausimu tyrėjai Patrickas Forscheris ir Nour Kteily įvertino, kad alt-right palaikymą tarp visų Amerikos gyventojų sudaro 6 %, o **tarp Trumpo šalininkų šis skaičius išauga iki 10 %.**

Amžius ir lytis

Aukštosios dešinės judėjimą daugiausia sudaro vyrai, nors Hawley teigė, kad apie 20 % jos rėmėjų gali būti moterys. Remdamasis internetinio diskurso pobūdžiu ir NPI bei „American Renaissance“ organizuotų renginių dalyviais, Hawley manė, kad dauguma alt-right judėjimo dalyvių yra vidutiniškai jaunesni nei daugumos ankstesnių Amerikos kraštutinių dešiniųjų grupių dalyviai.

Wendling taip pat manė, kad alt-right judėjimo atstovai bandė save pozicionuoti kaip „kietą jaunų protingų vaikų grupę“, tačiau tai buvo klaida. Jis nustatė, kad daugelis aktyvių alt-right forumuose buvo vidutinio amžiaus vyrai iš darbininkų klasės šeimų.

Taitas teigė, kad jaunesni alt-right nariai „pripažino, jog internetas leido jiems apeiti sistemas, kurios marginalizavo jų protėvius. Būtent ši jaunesnė kohorta ir suformavo [judėjimą]“. Taitas taip pat teigė, kad „didžiąją judėjimo dalį sudarė jauni vyrai „YouTube“ naudotojai ir memų autoriai, kurie skleidė misogynistines,

antiliberalias, antisemitines ir dažnai rasistines idėjas, **skelbdami pro-Trumpo ar antiprogresyvius memus**, prisidengdami absurdiškais pseudonimais“.

Amerikos studijų mokslininkė Annie Kelly teigė, kad alt-right judėjimui įtakos turėjo paplitęs „nerimo dėl tradicinio baltojo vyriškumo diskursas“ pagrindinėje JAV kultūroje. Jos nuomone, didelę dalį šio diskurso „pamatų“ padėjo konservatorių judėjimas po 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių.

ABC News ir „The Washington Post“ atlikta apklausa parodė, kad 10 % respondentų palaikė alt-right judėjimą, o 50 % – priešinosi jam. „Ipsos“ ir „Reuters“ apklausa parodė, kad 6 % respondentų palaikė šį judėjimą. Tokios apklausos rodo, kad nors milijonai amerikiečių palaiko alt-right judėjimo žinią, jie išlieka aiškia mažuma.

Trumpo išrinkimas paskatino įvairių knygų apie alt-right judėjimą išleidimą. 2018 m. buvo išleistas dokumentinis filmas „Alt-Right: Age of Rage“.

Režisierius Adam Bhala Lough, jame buvo interviu su Spenceriu ir Tayloru, taip pat su antifašistiniais aktyvistais, pasišventusiais kovai su alt-right.

Opozicija alt-right judėjimui

„Trumpas su mumis yra alt-right“. Anti-Trumpo protestuotojai pabrėžia tai, ką jie laiko jo ryšiais su alt-right judėjimu ir istoriniu fašizmu, apsirengdami Hitleriu ir Musoliniu.

Alt-right judėjimas žurnalistams, progresyviems asmenims ir konservatoriams pateikė „unikalių iššūkių rinkinį“. Jo oponentams nepavyko susitarti, kaip į tai reaguoti, o JAV viešajame diskurse daug diskutuota apie tai, kaip išvengti jo normalizavimo. Kai kurie oponentai pabrėžė „kritikos“ taktiką, vadindami alt-right judėjimą tokiais terminais kaip „rasistas“, „seksistas“, „homofobiškas“ ir „baltųjų viršenybės šalininkas“, manydami, kad tai atbaidys žmones nuo jo. Daugelis komentatorių ragino žurnalistus nevadinti alt-right jų pasirinktu pavadinimu, o vartoti tokius terminus kaip „neonacis“. 2017 m. „Associated Press“ patarė žurnalistams vengti šio termino. Aktyvistų grupė „Stop Normalizing“ sukūrė „Chrome“ plėtinį „Stop Normalizing Alt Right“, kuris tinklalapiuose pakeičia terminą „alt-right“ į „baltųjų viršenybė“.

Kai kurie politiniai dešinieji, įskaitant Yiannopoulousą, teigė, kad alt-right patrauklumas sumažėtų, jei visuomenė priimtų daugelį jų mažiau ekstremalių reikalavimų, įskaitant politinio korektiškumo ribojimą ir masinės imigracijos

nutraukimą. Tokie komentatoriai kaip konservatorius Davidas Frumas teigė, kad jei tokie klausimai kaip imigracijos politika būtų atviriau aptariami viešajame diskurse, alt-right nebegalėtų jų monopolizuoti.

Kai kurie oponentai siekė sugriauti alt-right'ų stereotipą apie kairiuosius kaip neturinčius humoro ir džiaugsmo, naudodami prieš juos pačių sukurtą humoro ir ironijos taktiką; pavyzdžiui, piktus alt-right'us vadindami „snaigėmis“, kurios buvo „sužadinamos“. Antifašistai taip pat perėmė alt-right'ų naudojamus pokštus. Kelis kartus jie viešino susitikimus, skirtus sunaikinti Konfederacijos paminklus ar antkapius.

Įvairūs oponentai naudojo doksavimo metodą, viešai atskleisdami kraštutinių dešiniųjų pažiūrų aktyvistų, iš kurių daugelis anksčiau veikė anonimiškai, tapatybes ir adresus. Tai atgraso asmenis nuo įsitraukimo į kraštutinių dešiniųjų veiklą, nes jie baiminasi, kad demaskavimas kaip kraštutinių dešiniųjų pažiūrų aktyvistai gali baigtis darbo praradimu, socialine atskirtimi ar smurtu. Nuo 2016 m. kai kurie antifašistai taip pat griebėsi fizinės konfrontacijos ir smurto prieš judėjimą. Pavyzdžiui, Trumpo inauguracijos dieną kaukėtas antifašistas trenkė Spenceriui į veidą, kai šis kalbėjosi su žurnalistais; vaizdo įrašas buvo plačiai platinamas internete.

Kiti komentatoriai ragino vyriausybes ir įmones griežčiau kontroliuoti internetą, kad būtų galima susidoroti su alt-right judėjimu. Jei alt-right judėjimui būtų uždrausta naudotis pagrindinėmis socialinės žiniasklaidos priemonėmis, jis būtų apribotas iki kraštutinių dešiniųjų svetainių, tokių kaip „Stormfront“, ir tokiu būdu izoliuotas nuo tų, kurios dar nėra įsipareigojusios jų idėjai. Daugelis alt-right judėjimo šalininkų sutinka, kad uždraudus prieigą prie socialinės žiniasklaidos, būtų pakenkta jo gebėjimui prozelitizuoti.

„Alt-left“

Dešimtajame dešimtmetyje laisva kairiųjų internetinių aktyvistų grupė, paremta „Usenet“ grupėmis, save vadino „**alternatyviaisiais kairiaisiais**“ arba „**alt-left**“, kad atskirtų savo idėjas nuo labiau vyraujančių kairiųjų minčių. Tuo metu „alt-left“ aktyvistų propaguojamos idėjos apėmė visuotines bazines pajamas ir priešiškumą darbui. 2010-aisiais išpopuliarėjus terminui „alt-left“, „alt-left“ vis dažniau buvo vartojamas apibūdinti kraštutinių kairiųjų grupes; tarp spaudos šaltinių, kurie tai darė, buvo „Fox News“ 2016 m. gruodžio mėn. ir „Vanity Fair“ 2017 m. kovo mėn. Po tais pačiais metais įvykusio „Unite the Right“ mitingo

Trumpas pakomentavo, kad kai kurie kontrprotestuotojai buvo „labai, labai smurtingų... alt-left“ judėjimo dalis.

Komentatorius Brianas Deanas manė, kad **Trumpas iš esmės sutapatino terminą „alt-left“ su „antifašistu“**. Reaguodami į Trumpo vartojamą terminą, įvairūs komentatoriai kritikavo termino „alt-left“ vartojimą, teigdami, kad jo nesukūrė ir nepriėmė kairieji, o jį sukūrė dešinieji ir (arba) centro liberalai, siekdami apšmeižti kairiųjų protestuotojus, klaidingai sutapatinant alt-right ir jų oponentus. Istorikas Timothy D. Snyderis teigė, kad „alt-right“ yra terminas... skirtas suteikti naują etiketę, kuri skambėtų patraukliau nei „nacis“, „neonacis“, „baltųjų viršenybės šalininkas“ arba „baltųjų nacionalistas“.

Su „alt-left“ yra kita istorija. Nėra jokios grupės, kuri save taip apibūdintų.

Nevakarietiški atitikmenys

Kai kurie žmonės už Vakarų pasaulio ribų perėmė alt-right memus, slengą ir vaizdinius, siekdami skatinti skirtingas ekstremistines ideologijas, nesusijusias su baltuoju nacionalizmu. Pavyzdžiai: **„akh-right“, kuri yra islamistinė** ir propaguoja panašią politiką kaip ir tradicinės islamistinės grupuotės, tokios kaip Talibanas, bet su kitokia estetika. **Akh-right ir alt-right šalininkai internete susibūrė dėl bendros paramos antisemitizmui, mizoginijai, homofobijai ir pačiam Talibanui. Štai kodėl labai pavojingi yra visokios pakraipos kraštutinių grupuočių susiliejimai. Dar kartą reikia pabrėžti, kad naciai visada ras bendrą kalbą su kitų šalių naciais.**

O štai **„Trads“, Indijos alt-right subkultūra**, propaguoja hinduistų nacionalizmą, brahmanų viršenybę ir islamofobiją. Jie naudoja šafrano spalvos Pepe varlės versiją, kad išvengtų originalios žalios spalvos sąsajų su islamu. „Trads“ laiko, kad **pagrindiniai hinduistų dešinieji, tokie kaip Narendra Modi, yra nepakankamai atsidavę tikrajam hinduizmui**. Tuo reiktų tik džiaugtis, nes Indija yra galinga branduolinė valstybė.

.....

*Šaltiniai:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Alt-right>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Alt-right>